

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૬] ૨ એસ.સી.આર. ૯૯૭

હેમંત ચશવંત ધાગે

વિરુદ્ધ

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય

(ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૧૦/૨૦૧૬)

૧૦ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૬

[એમ.વાય. ઈકબાલ અને શિવ કીર્તિ સિંઘ, ન્યાયમૂર્તીશ્રી]

ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમ ૧૫૬(૩) – એફ.આઈ.આર. ની નોંધણી – સંજોય ગુનાની તપાસ કરવાની પોલીસ અધિકારીની સત્તા – મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટે અપીલકર્તાની ફરિયાદ – આ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને ધ્યાને લઈને મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવી હતી, જેમાં તપાસ અધિકારી બદલવા માટેની રિટ પિટિશન સ્વીકારવાની

હાઈકોર્ટની કાર્યવાહીને અમાન્ય રાખવામાં આવી હતી – રિટ પિટિશનમાં પણ હાઈકોર્ટે એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટે નિર્દેશ આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને ઠરાવ્યું હતું કે અરજદાર આ કોર્ટ પાસેથી આદેશની સ્પષ્ટતા/સુધારા માટે વિનંતી કરી શકે છે – અપીલ પર ઠરાવવામાં આવ્યું કે: આ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશનો અર્થ એ છે કે એફ.આઈ.આર. ની નોંધણીમાં માત્ર સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારી દ્વારા રાખવામાં આવેલી પુસ્તકમાં સંજોય ગુનાના કમિશન સંબંધિત માહિતીનો સાર નોંધવાની પ્રક્રિયાનો સમાવેશ થાય છે – પોલીસને તપાસ શરૂ કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે, મેજિસ્ટ્રેટ પોલીસને એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટે નિર્દેશ આપી શકે છે અને જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તેમ ન કરે પરંતુ કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસ માટે નિર્દેશ આપે, ત્યાં પોલીસે એફ.આઈ.આર. નોંધવી જોઈએ – કારણ કે કલમ ૧૫૬ એ સંહિતાના પ્રકરણ XII હેઠળ આવે છે જે પોલીસ અધિકારીઓની સંજોય ગુનાઓની તપાસ કરવાની સત્તાઓ સાથે સંબંધિત છે, તેથી એકવાર એફ.આઈ.આર. નોંધાયા પછી સંબંધિત પોલીસ અધિકારી પ્રકરણ XII માં કલ્પના કરાયેલા આગળના પગલાં લેવા માટે વધુ સારી સ્થિતિમાં હશે – આમ, મેજિસ્ટ્રેટ અને પોલીસ અધિકારીને યોગ્ય એફ.આઈ.આર. ની નોંધણી સુનિશ્ચિત કરીને તેમની ભૂલ સુધારવા માટે નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે છે – પોલીસને વહેલી તકે નિષ્પક્ષ રીતે અને કાયદા અનુસાર તપાસ પૂર્ણ કરવા માટે પણ નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે છે.

મોહમ્મદ યુસુફ વિરુદ્ધ અફાક જહાં (શ્રીમતી) અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૧
એસ.સી.સી ૬૨૭ – પર આધાર રાખવામા આવ્યો.

કેસ લો સંદર્ભ

૧ એસ.સી.સી ૬૨૭ – આધાર રાખેલ. પેરા ૧૦

ફોજદારી અપીલ હકુમત : ફોજદારી અપીલ નંબર: ૧૧૦/૨૦૧૬.

ક્રિમિનલ રિટ પિટિશન નંબર: ૩૦૦૯/૨૦૧૧ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટના ચુકાદા
અને આદેશ તારીખ: ૧૩.૦૨.૨૦૧૨ થી થયેલ.

અપીલકર્તા તરફે એડવોકેટ્સ: રામ જેઠમલાણી, આર. વેંકટરામણી (સીનિયર
એડવોકેટ્સ), એસ.એમ. જાધવ, ચશરાજ સિંહ બુંદેલા, કુ. લતા કૃષ્ણમૂર્તિ, કુ.
પી.આર. માલા, ચિરાગ મદાન, અનિરુદ્ધ આનંદ, શશાંક ભંડારી, અનુભવ, કુ.
નીલમ સિંહ, વેંકિતા સુબ્રમણ્યમ ટી. આર., અંશુમન અનિમેષ.

સલમાન ખુર્શીદ, પી. ચિદમ્બરમ, આર.એન. ધોરડે, અરવિંદ સાવંત (સીનિયર
એડવોકેટ્સ), સુશીલ કરંજકર, એન્ટોની આર. જુલિયન, ધર્મેન્દ્ર કિશોર, કુ.
તરુણા એ. પ્રસાદ, અવિરલ શુક્લા, અર્ધેન્દુમૌલી કુમાર પ્રસાદ, એમ. વાચ.

દેશમુખ, શ્રીકાંત દેશમુખ, નિશાંત રામાકાંતરાવ કાત્નેશ્વરકર, અર્પિત રાય,
સુધાકર ઢિવેદી, સામાવાળા/પ્રતિવાદીઓ તરફે એડવોકેટ્સ.

કોર્ટ ઢ્ધારા નીચે મુજબનો આદેશ આપવામાં આવ્યો:

હુકમ

શિવ કીર્તિ સિંઘ, ન્યાયમૂર્તીશ્રી:

૧. અમે પક્ષકારોના વિઢ્ધાન વકીલોને વિગતવાર સાંભળ્યા છે.
૨. લીવ મંજૂર કરવામાં આવે છે.
૩. જોકે આ મામલો લાંબા સમયથી પેન્ડિંગ છે, સદનસીબે અમારી વિચારણા માટેનો મુખ્ય મુદ્દો ઘણો સરળ છે.
૪. અપીલકર્તા બે ફોજદારી અપીલ નંબર ૭૬૬ અને ૭૬૭/૨૦૧૦ માં પ્રતિવાદી હતા જે બોમ્બે હાઈકોર્ટના તારીખ ૮ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ ના સંયુક્ત ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવી હતી.
૫. આ કોર્ટે ૧૨ એપ્રિલ, ૨૦૧૦ ના આદેશ ઢ્ધારા બંને અપીલોનો નિકાલ કર્યો હતો. તપાસ અધિકારી બદલવા માટેની રિટ પિટિશન સ્વીકારવાની હાઈકોર્ટની કાર્યવાહીને આ કોર્ટે બહાલી આપી ન હતી.

અમો એવા અભિપ્રાયના છીએ કે જો હાઈકોર્ટ આવી રિટ પિટિશનો ગ્રાહ્ય રાખે, તો હાઈકોર્ટ આવી રિટ પિટિશનોથી ઉભરાઈ જશે અને આવી રિટ પિટિશનોના નિકાલ સિવાય અન્ય કોઈ કામ કરી શકશે નહીં. આથી, અમોએ એવું ઠરાવ્યું છે કે ફરિયાદીએ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટનો સંપર્ક કરવાના તેના વૈકલ્પિક ઉપાયનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને જો તે તેમ કરે છે, તો મેજિસ્ટ્રેટ જો પ્રથમ દર્શનીય રીતે સંતુષ્ટ હોય, તો પ્રથમ માહિતી અહેવાલ ની નોંધણી સુનિશ્ચિત કરશે અને આ બાબતે યોગ્ય તપાસ થાય તે પણ સુનિશ્ચિત કરશે, તેમજ તેઓ તપાસ પર દેખરેખ પણ રાખી શકે છે.

સાકિરી વાસુ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં પ્રસ્થાપિત થયેલ સ્થિતિને ધ્યાને લેતા, હાઈકોર્ટનો વિવાદાસ્પદ ચુકાદો ટકી શકે તેમ નથી અને આથી તેને રદબાતલ ઠરાવવામાં આવે છે. સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ કથિત ગુનાની યોગ્ય તપાસ સુનિશ્ચિત કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે અને જો તેમને જરૂરી જણાય તો તેઓ યોગ્ય તપાસ થાય તે હેતુથી સંબંધિત એસ.એસ.પી. / એસ.પી. ને તપાસ અધિકારી બદલવાની ભલામણ પણ કરી શકે છે. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ પર દેખરેખ રાખી શકે છે, જોકે તેઓ પોતે તપાસ કરી શકતા નથી (કેમ કે તપાસ કરવાનું કામ પોલીસનું છે). પક્ષકારો જે કંઈ પણ પુરાવા કે સામગ્રી ઈચ્છે તે સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરી શકે છે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ

હાઈકોર્ટના વિવાદાસ્પદ આદેશમાં કરાયેલ કોઈપણ અવલોકનથી પ્રભાવિત થયા વગર કાર્ય કરશે.

ઉપરોક્ત શરતો અનુસાર અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત આદેશને ધ્યાને લેતા, હસ્તક્ષેપ માટેની અરજી પર કોઈ આદેશ પસાર કરવાની જરૂર રહેતી નથી અને તેનો તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૬. અપીલકર્તાએ, ફરિયાદીની હેસિયતથી, વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ એફ.સી. કોર્ટ નંબર ૨, પુણેનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેમણે આ કોર્ટના આદેશની નોંધ લીધી હતી અને આર.સી.સી. નંબર ૦૪૦૨૪૫૯/૨૦૦૮ માં તારીખ ૧૭ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૧ ના રોજ આદેશ આપીને તપાસ અધિકારીને સંબંધિત નિર્દેશો સહિત અનેક સૂચનાઓ જારી કરી હતી. પરંતુ કમનસીબે, વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ એવા ખોટા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે આ કોર્ટના કોઈ ચોક્કસ નિર્દેશના અભાવે, એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટેની ફરિયાદીની માંગણી નકારી કાઢવી જોઈએ. ત્યારબાદ ફરિયાદીએ ફોજદારી રિટ પિટિશન નંબર ૩૦૦૯/૨૦૧૧ દ્વારા બોમ્બે હાઈકોર્ટનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેનો નિકાલ તારીખ ૧૩ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૨ ના વિવાદાસ્પદ આદેશ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટે એવો મત રજૂ કરીને એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટેનો નિર્દેશ આપવાનો ઈનકાર કર્યો હતો

કે, અરજદાર માટે આ સર્વોચ્ચ અદાલત પાસેથી આદેશની સ્પષ્ટતા અથવા તેમાં સુધારો કરાવવા માટેના દ્વાર ખુલ્લા છે.

૭. અપીલકર્તા વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી શ્રી રામ જેઠમલાણીએ પૂરા જોશ સાથે દલીલ કરી હતી કે, એક ગંભીર કેસની તપાસમાં નિહિત હિતોના કહેવાથી બિનજરૂરી વિલંબ કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી હવે આ કોર્ટે કડક વલણ અપનાવવું જોઈએ. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, તારીખ ૧૨ એપ્રિલ, ૨૦૧૦ ના અગાઉના આદેશના પ્રકાશમાં અને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા (ટુંકમાં 'સંહિતા') ની કલમ ૧૫૬(૩) માંથી ઉદભવતી અસરોને ધ્યાને રાખીને, પોલીસને આ પેલિંગ કેસને 'પોલીસ કેસ' તરીકે ગણવાનો નિર્દેશ આપવો જોઈએ. તેમણે એવી પણ રજૂઆત કરી હતી કે, વધુ સમય બગાડ્યા વિના, પોલીસે સંપૂર્ણ તપાસ હાથ ધરીને તેને છ મહિના જેવા વાજબી સમયગાળામાં પૂર્ણ કરવી જોઈએ અને યોગ્ય રિપોર્ટ દ્વારા વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટને પોતાનો અંતિમ અભિપ્રાય સુપરત કરવો જોઈએ.

૮. ખાનગી સામાવાળાઓ વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી શ્રી પી. ચિદમ્બરમે ઉપરોક્ત પ્રાર્થનાનો વિરોધ કર્યો ન હતો. હકીકતમાં, તેમની રજૂઆતો મુજબ, એફ.આઈ.આર. નોંધવાની ઓપચારિકતામાં સમય બગાડ્યા વિના,

પોલીસને તેનાથી પણ ટૂંકા ગાળામાં તપાસ પૂર્ણ કરવા અને મેજિસ્ટ્રેટને પોતાનો અંતિમ અભિપ્રાય સુપરત કરવા માટે જણાવી શકાય તેમ છે.

૯. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન પરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી શ્રી અરવિંદ સાવંતે તપાસ અધિકારી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા વિવિધ અહેવાલોની નકલો તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું. તેમણે એવા મત સાથે સહમતિ વ્યક્ત કરી હતી કે, પોલીસને વાજબી સમય મર્યાદામાં યોગ્ય અહેવાલ દ્વારા આ બાબતે પોતાનો અંતિમ અભિપ્રાય સુપરત કરવા માટે નિર્દેશ આપી શકાય છે.

૧૦. વિવિધ પક્ષકારોના વકીલો વચ્ચેની ઉપરોક્ત વ્યાપક સહમતીને ધ્યાને લેતા, અમોને કાયદાના તે પ્રસ્તુત મુદ્દામાં ઊંડા ઉતરવાની જરૂર જણાતી નથી કે આ કોર્ટના તારીખ ૧૨ એપ્રિલ, ૨૦૧૦ ના અગાઉના આદેશ મુજબ પોલીસે તપાસ શરૂ કરતા પહેલા એફ.આઈ.આર. નોંધવી આવશ્યક હતી કે નહીં. પરંતુ, મોહમ્મદ યુસુફ વિરુદ્ધ અફાક જહાં (શ્રીમતી) અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૧ એસ.સી.સી ૬૨૭ ના કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવેલા આ વિષયના કાયદાનો ટૂંકમાં નિર્દેશ કરવા માંગીએ છીએ. આ કોર્ટે સમજાવ્યું હતું કે એફ.આઈ.આર. ની નોંધણીમાં માત્ર સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારી દ્વારા રાખવામાં આવેલ રજિસ્ટરમાં કોઈપણ કોન્નિઝેબલ (પોલીસ અધિકારનો) ગુનો બનવા અંગેની માહિતીનો સારાંશ નોંધવાની પ્રક્રિયાનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરોક્ત કેસના પેરા ૧૧ માં, કાયદાને વધુ સ્પષ્ટ કરતા

જાણાવવામાં આવ્યું હતું કે પોલીસ તપાસ શરૂ કરી શકે તે માટે મેજિસ્ટ્રેટ પોલીસને એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટે નિર્દેશ આપી શકે છે, અને જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તેમ ન કરે પરંતુ સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસ માટે નિર્દેશ આપે, ત્યાં પણ પોલીસે એફ.આઈ.આર. નોંધવી જોઈએ. કારણ કે કલમ ૧૫૬ એ સંહિતાના પ્રકરણ XII (૧૨) હેઠળ આવે છે જે કોન્નિઝેબલ ગુનાઓની તપાસ કરવાની પોલીસ અધિકારીઓની સત્તાઓ સાથે સંબંધિત છે, એકવાર સંબંધિત કોન્નિઝેબલ ગુનાના સંદર્ભમાં એફ.આઈ.આર. નોંધાઈ જાય પછી સંબંધિત પોલીસ અધિકારી પ્રકરણ XII માં કલ્પિત આગળના પગલાં લેવા માટે વધુ સારી સ્થિતિમાં હોય છે.

૧૧. અમારા મંતવ્ય મુજબ, આ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૧૨ એપ્રિલ, ૨૦૧૦ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા આદેશનો પણ એ જ આશય હતો. અગાઉના ઉક્ત આદેશ, ઉપર જણાવેલ કાનૂની સ્થિતિ અને પક્ષકારોના વલણને ધ્યાને લેતા, યોગ્ય એફ.આઈ.આર. ની નોંધણી સુનિશ્ચિત કરીને સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટ અને પોલીસ અધિકારીને તેમની ભૂલ સુધારવા માટે નિર્દેશ આપવામાં અમોને કોઈ મુશ્કેલી જણાતી નથી. તારીખ ૧૨ એપ્રિલ, ૨૦૧૦ પછી આવી એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં થયેલા વિલંબની અસર તપાસ અધિકારી(ઓ) દ્વારા અગાઉ હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ પર થશે નહીં. અમો પોલીસને નિષ્પક્ષપણે અને કાયદા અનુસાર વહેલી તકે, પ્રાધાન્યતઃ છ મહિનાની અંદર તપાસ પૂર્ણ કરવા માટે પણ આદેશ આપીએ છીએ. તપાસના અંતે પોલીસ પાસેથી યોગ્ય અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા

બાદ, વિજ્ઞાન મેજિસ્ટ્રેટ વિવિધ અદાલતો દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશોથી પ્રભાવિત થયા વિના, રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીના આધારે કાયદા અનુસાર સખત રીતે આ બાબતે કાર્યવાહી કરશે.

૧૨. તે મુજબ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી.

નિધિ જૈન

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.